

Anna Serrano (Gabinet de Normalització Lingüística, Alcoi)

Conec Carles Cortés des de fa uns quants anys, però no sabia dir ni quan ni on el vaig conèixer. Però el que sí que és cert és que d'aleshores ençà li he seguit una mica la pista:

- ◆ Ha realitzat diversos treballs sobre escriptores catalanes contemporànies.
- ◆ Ha preparat antologies de figures tan destacades com C. Riera, I.C. Simó, M. A. Oliver o M. M. Roca.
- ◆ Ha publicat fins ara dues novel·les: *Veü de dona* i *Marta dibuixa ponts*, que ha estat recentment guardonada amb el Premi de Narrativa Ciutat de Sagunt.

Em crida l'atenció i em satisfà com a dona que Carles s'haja interessat tant per la literatura escrita per dones i que, no tenint prou amb això, haja triat dos personatges femenins per a les seues novel·les. Dos personatges, la i la Laura molt distants des del punt de vista generacional.

Marta dibuixa ponts, la novel·la que ens aplega a tots ací, és, segons ha manifestat Carles en algunes entrevistes, una novel·la psicològica que té l'objectiu de produir sentiments en el lector. I certament ho aconsegueix perquè en les seues pàgines, els seus personatges traspuen i transmeten sentiments contradictoris: amor, tendresa, alegria, passió, però també incertesa, ràbia, indignació i odi.

Marta es troba per atzar un retall de periòdic amb l'esquela de la seua àvia. Es va assabentar de la seua mort a través d'una carta que li envià son pare, acompanyada de la nota necrològica i d'una caixa vermella amb la meitat de les seues cendres. Perquè Marta era aleshores a Nàpols. Aquesta esquela és l'excusa que té la protagonista per a iniciar el seu relat, contat a la manera d'un *flashback* cinematogràfic. I el personatge de la seua àvia, la senyora Dolors, i el que n'ha quedat d'ella —els seus records, i també les seues cendres— és present al llarg de tota la novel·la, perquè d'alguna manera és ella la que simbòlicament li dóna força a Marta.

Aquesta circumstància em va sorprendre, alhora que em va deixar una mica desconcertada. Perquè jo també vaig tenir una àvia que es va morir quan jo no hi era, quan em trobava a Itàlia de viatge, i no ho vaig saber fins uns dies després. I a més, va morir en 1989, com la senyora Dolors, l'àvia de Marta

Marta i jo compartim un sentiment d'estima profunda cap a les nostres àvies i les recordem amb enyorança pel que van representar en les nostres vides.

Un altre punt en comú que tenim totes dues és que pertanyem a una mateixa generació — bé, ella és tres anys menor que jo—, la qual cosa em permet en moltes ocasions entendre els seus conflictes, les seues necessitats i les seues angoixes.

M'ha semblat interessant el fet que Carles reivindique les ciutats com a espais literaris. En aquest cas, l'acció es desenvolupa en dues ciutats que Carles coneix bé, Alacant i Nàpols, que tenen entre elles uns lligams històrics i culturals molt forts. Nàpols va pertànyer a la Corona d'Aragó i allí, en el segle XV, el rei Alfons el Magnànim s'hi va fer construir el seu castell: el Castell Nou. És una ciutat que ha enamorat Carles, però que

també enamora el lector per totes les referències al llarg del llibre. La novel·la traça uns ponts simbòlics entre Alacant i Nàpols, dues ciutats a la vora de la Mediterrània, identificades ací no tan sols geogràficament sinó també com una entitat cultural. Són ciutats en les quals Marta es capbussa: les viu, les sent, les estima i les odia.

M'han cridat també l'atenció les escenes en què apareixen personatges napolitans: **les dones estereotips**, senzilles i tafaneres, que ajuden Marta quan ha caigut pel carrer. Aquestes dones, només en una estona, li mostren a Marta el pes tan fort de la religió i de les supersticions, i l'existència d'una doble moral, sobretot en el terreny sexual. La **mamma** de Fabrizio, que havia assumit que tinguera dues dones alhora i que d'alguna manera col·labora en els desitjos luxuriosos del fill. El **Sandro** i el **Riccardo**, els companys de pis de la Marta, dos personatges molt napolitans, bohemis sense ofici ni benefici, i **Fabrizio**, un xicot de classe baixa, condicionat per l'entorn en què viu i, per tant, molt avesat a la vida napolitana al carrer, amb les escapades amb els seus amics per places i carrers amb els *motorini*, la *fidanzata* (la nòvia oficial, producte d'un pacte entre famílies), les situacions en què traspua teatralitat... Tota aquesta desfilada de personatges conformen una estampa típica, pròpia d'una pel·lícula italiana.

La veritat és que tal com anava endinsant-me en la novel·la, l'anava veient —i dic veient en el sentit cinematogràfic—, perquè és d'aquelles novel·les que et semblen aptes per a ser dutes a la pantalla.

BROSQUIL
edicions

Llibreria
Llorens Centre

us conviden a la **presentació de la novel·la**

Marta dibuixa ponts de Carles Cortés
[premi de narrativa Ciutat de Sagunt 2003]

PRESENTARAN
Jordi Botella i Anna R. Serrano

DIA i HORA: dimecres, 26 de novembre de 2003, a les 20 h
LLOC: Llibreria Llorens Centre. C. Sant Josep, 22. Alcoi

EN ACABAR L'ACTE, HI HAURÀ UN VID'HONOR. L'AUTOR SIGNARÀ EXEMPLARS

Marta dibuixa ponts és una novel·la de secrets i de fugides. Dues constants que aniran repetint-se en tots els seus personatges. Els secrets anirem descobrint-los a poc a poc. Així, per exemple, el de la senyora Dolors, que es vist de roig perquè els homes de la fàbrica no sàpien que és viuda; hi ha també el de la mare de Laura, que finalment confessa que no estava enamorada del seu marit —i de secrets, n'hi ha més, però ja anireu descobrint-los—. I també estem davant d'una història en que tothom fuig, amb l'afany de cercar la llibertat que tant desitgen: la senyora Dolors, d'Alcoi a Alacant, l'Elena —l'amiga de Laura—, de Monòver a Alacant, per fer-se gran i per fugir dels seus pares; la Laura, d'Alacant a Nàpols, fugint del seu secret i de l'amistat possessiva de l'Elena; el Fabrizio, que fuig de la *mamma* i de Marta. Perquè fugen en sentit físic, però sempre fugen també d'algú.

La metàfora dels ponts és present al llarg de la novel·la de Carles des del primer moment, i fins i tot, el títol de les tres parts en què està dividit el llibre ens suggereixen el sentit que tenen els ponts per a Marta (1r: "Els

fonaments del pont”; 2ª. “Els ponts de la vida”; 3r. “L’enfonsament del pont”):

- ◆ Hi ha un pont que la du d’Alacant a Nàpols. I és allí, a l’altre extrem del pont, on ella buscarà el seu espai.
- ◆ El pont que Marta veu en somnis, quan està inconscient, i que la connecta amb el gall diví.
- ◆ El pont que connecta la Catherine i el Sandro.
- ◆ Però Marta té la sensació que construeix els seus ponts damunt de terres molles, que no suporten el seu pes, i per això s’ensorren.
- ◆ El pont que la retorna novament a Alacant, on s’haurà de retrobar amb els fantasmes del passat.
- ◆ I finalment, el pont de la memòria, que farà que Marta pugui reconstruir la seua història.

Hi ha també un sentiment comú en els personatges femenins de la novel·la que no voldria obviar: és el fet que les dones tenen por dels hòmens: la senyora Dolors, dels treballadors de la fàbrica; la mare de Marta, de son pare; la mare de Fabrizio, del seu marit, que fins i tot algun dia ha arribat a pegar-li. Però no sempre és una por fonamentada, sinó que a voltes és més aviat producte de la tradició, de l’educació.

És una novel·la d’esperances, tothom espera algú: la senyora Dolors espera el seu marit, tot i saber que és mort; la mare de Laura espera son pare, encara que sap que no l’estima; Marta espera Fabrizio.

És una història de passions, desitjos i emocions. D’amors que de vegades arriben a ser malaltissos: és el cas de Catherine i Sandro, de Marta i Fabrizio; i d’amors que no sempre seran correspostos: és el cas de Donatella, d’Elena, del Riccardo. I és també una història d’amistats fermes: l’Elena, el Sandro i el Riccardo (en el cas de Marta) i el Francesco (en el cas de Fabrizio).

I, finalment, voldria parlar de la relació tempestuosa de Laura i Fabrizio. Tal com vas endinsant-te en aquesta història d’amor, t’apareixen sentiments contradictoris, potser perquè, com ha dit Carles, el Fabrizio és alhora un àngel i un dimoni. És un dimoni amb les seues fugides i enganys, en la capacitat que té d’enamorar tothom, de xuclar-los l’esperit; és un àngel perquè té bon cor, en el fons no té malícia i quan està amb Laura traspua tendresa.

Pel que fa a l’actitud de Laura en aquesta relació, he de dir que personalment m’ha provocat sentiments molt contradictoris. Cal remarcar la seua persistència: aquesta capacitat que té de suportar i d’autoenganyar-se, quan els fets demostren a les clares tot el contrari, que les coses van malament. Però ella prefereix no veure-ho i continuar justificant el Fabrizio, que d’altra banda exerceix sobre ella un poder de persuasió i de seducció potentíssim. És comprensible si ens posem en la seua pell; en la pell d’una dona enamorada que no vol veure més enllà. Per contra, en altres moments d’aparent normalitat reflexiona sobre la seua relació, dubta de la fidelitat del Fabrizio, hi cavil·la, s’hi calfa el cap. I si mirem la Marta des de l’altra banda, com a mers espectador, la seua és una situació que ens trasbalsa.

Aquesta és la lectura que jo he fet, però per descomptat n'hi haurà d'altres

Bé, jo amb aquestes paraules acabe. Només vull agrair a Carles Cortés que haja pensat en mi per a oferir-li, a ell i a tots vostés, la meua visió personal, gens acadèmica, de la seua última novel·la. I li desitge que la seu ploma continue oferint-nos més històries, més novel·les, en definitiva, més literatura.

CARLES CORTÉS, DEFENSA DE L'ENTUSIASME

Jordi Botella (IES Pare Vitòria, Alcoi)

A l'hora de parlar d'un autor sempre m'ha agradat inscriure'l en una tradició. Aquesta dèria pot ser entesa, més que servitud d'unes formes precedents, com una feblesa meua per cercar analogies entre les obres o les èpoques. Potser és que al capdavant acabe donant la raó a Josep Pla quan desconfia d'aquells que pretenen ser "originals" i no admeten les petjades que d'una forma o altra estan sempre darrere de les obres literàries. Això sí, en la mesura que cada autor tempta per modificar, renovar i comprometre's amb una ruptura d'aquella tradició, entenem que tenim davant tot un projecte d'obra artística i no un simple reflex.

En Carles Cortés, després de dues obres publicades, *Veü de dona* i *Marta dibuixa ponts*, pot dir-se que existeix aquest projecte. Donen proves d'aquest fet la coherència que lliga ambdós textos a un mateix propòsit: la creació d'un cicle al voltant de l'anàlisi de la dona.

Des d'aquesta perspectiva és interessant ressenyar com Carles Cortés es vincula a la tradició narrativa que dins de l'àmbit alcoià que pren l'univers femení com l'eix central del text. Així podem considerar-lo continuador de Jordi Valor i Serra i, posteriorment d'Isabel-Clara Simó.

Dins d'una òptica estrictament alcoiana, doncs, que és el cas que ara ens ocupa, detecte la continuïtat de l'obra de Carles Cortés amb les generacions precedents. Dos textos, *Lina Morell*, 1964, de Jordi Valor i Serra i *Júlia*, 1983, ja anticipen l'univers de les novel·les de Carles Cortés. No sols perquè la dona va ser el centre de la història, de la perspectiva de la narració i dels conflictes que es desencadenen, sinó perquè tots tres autors van a coincidir en un model de dona capaç d'enfrontar-se al món que les envolta i, sobretot al que és més difícil i això fa que tinguen qualitat d'obra literària, estiguen decidides a resoldre per elles mateixes les seues pròpies contradiccions.

Tant fa, doncs que es tracte d'una senyoreta de bona família trasplantada al món rural, o de la jove obrera entestada a ascendir l'escalafó social, o de l'àvia que rememora un passat difícil als seus néts o de la dona que busca el seu destí traçant ponts entre el desig i la realitat. Tant fa que siguen Lina Morell, Júlia, l'àvia Eva o Marta, totes quatre van a coincidir en allò que ha caracteritzat la millor literatura amb protagonisme femení dels

segles XIX i XX: plantar cara a la vida mitjançant un coratge que les farà superar les adversitats a força d'assumir les seues pròpies febleses. El valor literari de les nostres heroïnes no vindrà a raure en cap coartada fàcil, ni conducta moral previsible i lineal, sinó més bé en la seua valentia a l'hora de mirar-se en l'espill i acceptar un ser humà contradictori però no mesquí, ambigu però no covard, que té en el desig el seu esperó vital.

Aquest "desig" va més enllà de l'amor. A voltes podriem dir que s'identifica amb l'impuls lliure d'anar contra les convencions; o quasibé un producte de la més estricta supervivència en temps difícils; altres voltes serà el reflex d'un desassossec resultant de qui no troba la pau interior. D'una forma o d'altra, les dones de Jordi Valor i Serra, Isabel-Clara Simó i Carles Cortés coincidiran en l'entusiasme de qui admet que el sentit a l'existència naix de la capacitat per convertir les limitacions en estímulo, no en renúncia, per aconseguir la felicitat.

II

En la seua primera novel·la, *Veu de dona*, 2001, Carles Cortés inaugura un univers literari regit per personatges femenins. La protagonista que du per nom Eva, és una avia narradora que anticipa l'àvia absent de *Marta dibuixa ponts*, generadora d'una memòria viva, enllaç entre passat i present mentre la seua experiència val com a model de superació de l'adversitat.

Aquesta Eva que explica abans de morir als seus néts quina ha estat la seua vida, proposa un model de dona que detectarem en la jove Marta de la següent novel·la. Ambdues, mogudes per l'amor i per un desfici respecte a la realitat, poden donar l'aparença de ser insegures perquè concedeixen a l'emoció un valor superior a la raó. Tanmateix, l'àvia Eva, més enllà dels desenganys (la grisor de la postguerra, la traïció de Pere, el primer amor, amb la seua germana Teresa, el descobriment d'una mare adúltera...) és una dona decidida a arribar al final i traslladar als ses néts, tal com diu en les seues últimes paraules, "*els secrets al descobert que es mantenen en el record... que es deixen en l'herència... perquè la memòria, com la imaginació i els somnis, és tota una vida!*". (137)

Van a ser els sentiments doncs, l'antídot contra una realitat ingrata. L'àvia Eva i la protagonista de *Marta dibuixa ponts* van a fer front al món amb unes armes, les emocions, que malgrat ser poc consistents els brindaran la suficient fortalesa com per adaptar-se als canvis, als desenganys, i alhora afirmar la sella personalitat. En aquest sentit els dos textos vindran a relatar l'educació sentimental de les seues protagonistes.

L'àvia Eva i Marta serveixen encara més analogies. Totes dues, sotmeses a les arbitrarietats del destí van a ser dones "desplaçades", la biografia de les quals es tensiona entre un lloc al qual no pertanyen —Alacant en la primera novel·la i Nàpols en la segona— i un origen al que tampoc se senten lligades del tot. Perquè en el fons l'àvia Eva i Marta volen deixar arrere un passat que marca el "secret" de les seues vides. Aquesta paraula, "secret", és clau en les últimes pàgines dels dos textos: les protagonistes revelen el llast que arrossegueu i que d'alguna manera ha marcat la seua existència —ser filla il·legítima o dona violada—.

L'estima pel propi idioma serà un punt de convergència entre Eva i

Marta. La primera, tot i la seua escassa preparació acadèmica, arribarà a dir, en homenatge a son pare, que "*llegir i escriure en valencià era fonamental per a unes persones que se sentien orgulloses de la seua terra*" (124)

Ja per últim, ressenyem una altra coincidència dels dos textos: la del triangle format per tres ciutats, Alcoi, Alacant i Nàpols. Tres espais literaris que definiran la consciència esqueixada de les protagonistes ja que mai se senten indentificades del tot amb cap d'elles. Per això parlàvem abans de "desplaçades" en referir-nos a Eva, i Marta, sobretot, però també hem de pensar altres dones que poblen el món literari de Carles Cortés com l'àvia de Marta, Dolors Peris Boluda o Teresa, la germana d'Eva... per entendre que en el fons tots els seus personatges no acaben de veure's enlloc. I per això necessiten "ponts": punts de trànsit sobre l'abisme on es mouen les seues existències.

III

Marta dibuixa ponts suggereix una eixida a aquest desarrelament i alhora necessitat de reencontre: els ponts. Aquesta construcció és tot un símbol. Per un costat simbolitza els orígens d'alguns protagonistes centrals de les seues obres; per altre costat simbolitza l'esforç de tots ells per lligar un univers sentimental esqueixat, com un mirall trencat tot al·ludint a la imatge colpidora de Mercè Rodoreda.

La protagonista assumeix el perfil contradictori dels personatges femenins de Carles Cortés. Marta es debat entre una estreta vinculació a la família mitjançant la constant presència de la seua àvia —amb qui sent una mena d'identificació que li permet lligar totes les seues experiències— i el deseeiximent que experimenta cap als pares per tot el que signifiquen de rutina, renúncia i, d'alguna manera, fracàs personal. És interessant ressenyar la simbologia de les "cendres" de l'àvia que l'acompanyaran en tota la seua trajectòria entre Nàpols i Alacant amb el seu "*olor de poma verda*" (89). Es produirà una significativa sinestèsia en la que es barrejara l'evocació del ser estimat i l'exaltació entusiasta del present. Aquesta contradicció es resolrà en l'última pàgina del llibre quan la protagonista aboque les cendres al port d'Alacant. Amb elles "*l'àvia se n'ha anat*" (250) i tanca "*un cicle que havia començat nou anys abans, al mateix temps que la mort de l'àvia*" (241).

L'amor vindrà, però, a ser el màxim exponent de les tensions internes de la protagonista. Fins el punt que marca el cicle vital que la fa marxar a Nàpols i tornar a Alacant anys després. La violació de Valentí que ella no denunciarà "*per què tenia por que, si ho contava se'm rigueren... A més, ell es podria enfadar per sempre i no el tornaria a veure mai més...*" (249) . Per altra banda Marta pateix una mena de sentiments de culpabilitat per no poder juntar amistat i relació amorosa. Elena i Riccardo voran com les seues aproximacions cap a ella resulten infructuoses, a pesar de l'estima que sent per ells. Aquesta sensació d'impossibilitat de dur a bon termini una relació amorosa batega al llarg del text —convé no oblidar la separació dels pares o les infidelitats de Fabrizio amb Donatella...— i culmina amb la sobtada desaparició de Fabrizio després del reencontre amb el seu amic Francesco.

La contradicció, doncs, marcarà un destí que tothora deriva cap a una constant recerca i alhora donarà lloc a la renúncia que implica tota

decisió. L'estada a Nàpols i el retorn a Alacant anys després definiran la biografia de Marta. Ací tenim la metàfora del "pont" que permet l'anada i la tomada, mai la ruptura: que separe el passat del present i permeta l'oblit. El "pont" simbolitzarà el lligam de l'amor entre les persones, cultures o memòria. Alhora, però, serà l'analogia d'una angoixa constant nascuda de la convivència d'extrems oposats, sense els quals, malgrat tot, la personalitat de Marta restaria mancada de sentit.

Per això abans ja insinuàvem que aquesta novel·la de Carles Cortés sobre l'experiència d'una dona jove entestada en bastir "ponts" ve a ser el relat d'una educació sentimental. Aquest ve definida per les reflexions de la protagonista en les últimes pàgines: *"Calia tancar una etapa, un cicle que havia començat nou anys abans, al mateix temps que la mort de l'àvia"* (241). Tot el *flash-back* que arranca al començament de la novel·la — *"No vaig ser a l'enterrament de l'àvia. Sempre ho he recordat en aquests catorze anys que han passat"* (11)— vindrà a ser una mena de balanç moral de l'experiència de Marta a les ciutats de Nàpols i Alacant.

Des de la decisió d'iniciar una nova vida lluny d'aquella relació amorosa adolescent amb Valentí que la marcarà per sempre fins esdevenir el seu "secret"; des del desencontre amb la seua amiga Elena o els propis pares, fins el moment que toma a Alacant sense l'home, Fabrizio, que devia acompanyar-la, tot plegat, la història de Marta no és altra cosa sinó una recerca constant per bastir la seua pròpia història moral. Una història construïda amb decisions difícils, desenganys, dubtes, contradiccions i, sobretot, amb el suficient coratge com per tornar, nova, lliure, a pesar de dur les mans buides, al seu lloc d'origen. Sense que hi haja en aquest gest cap actitud covarda o fracassada. Més aviat es tracta de la consciència que el viatge iniciàtic s'haguera acabat i ara tocara mamprendre una nova aventura personal.

Marta, un colp se n'adone de la circularitat de la seua peripècia, i a l'igual que totes les heroïnes, es vorà immersa en una bauma irònica en la que torna al lloc d'on havia fugit anys arrere per a trobar-se amb dues persones que havien donat ales al seu viatge. Marta agafarà als braços a "Valentí fill" (251) en la casa d'Elena. Trencat el malefici, feta una dona madura i reforçada per la seua experiència napolitana, assumirà la ironia d'aquella escena que tanca la novel·la, de la mateixa manera que, per fi, s'identificarà, finalment, amb la seua àvia a través de la mar. La mateixa mar on *"l'avi Jaume havia salpat"* (249) i ara acollia Fabrizio navegant... *"la nostra mar. La dels dos. La que creuava el seu vaixell."* (243)

Aquesta "circularitat" ve cohesionada per la imatge dels diferents "ponts" que marquen el pas de cadascuna de les tres parts: *els fonaments del pont, els ponts de la vida i l'enfonsament del pont*. La metàfora dels "ponts" definirà aquesta educació sentimental de la protagonista al llarg d'un doble viatge, el d'anada i el de tomada. Enmig hi ha tota una ruptura física, geogràfica, fins i tot cultural, que dóna peu als "fonaments del pont"; després, gràcies a tot un cúmul d'experiències —sentimentals, professionals...— es forma ella mateixa en "els ponts de la vida"; finalment, una vegada Marta ha tancat el cicle del seu aprenentatge moral pren una decisió valenta amb "l'enfonsament del pont". Les últimes línies de la novel·la segellen aquesta nova etapa com si fóra un viatge sense retorn: *"entremig d'aquesta porta que ara tanque, ben forta perquè no es quede mig oberta. Ben tancada."* (251)